

การสืบค้นและจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัด และการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคกลาง เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ใน ท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคกลาง*

The Ascertainment and Reservation System the Ancient Scriptures Kept in Monasteries and Publicizing Central Wisdom to up rising a Local Learning Source in Central Thailand Provinces

พระครูพิพิธวรกิจจานุกร (มานิตย์ เฟื่องผล)

Phrakhrupipithvarakijjanukran (Manit Phuengpol)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส

Manachulalongkornrajavidyalaya University,

Palisuksa Buddhagosa Campus, Thailand

E-mail: phuengpol2@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) ศึกษารวบรวมและจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคกลาง 2) วิเคราะห์เนื้อหาและจัดทำตรชนิค้นคำของเอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดเขตภาคกลาง 3) ส่งเสริมอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของวัดในเขตภาคกลาง

ผลการศึกษา พบว่า เนื้อหาที่ปรากฏโครงสร้างระบบการจัดระบบหมวดหมู่ในคัมภีร์โบราณที่มีอยู่ในปัจจุบันมีการแบ่งระบบการจัดหมวดหมู่ทั้ง 5 ระบบ ถึงแม้จะมีหลักการในการจัดแบ่งความรู้คล้ายกัน แต่จุดเน้นของระบบต่างกัน ซึ่งเมื่อนำหมวดหมู่ของทั้ง 5 ระบบ มารวมกัน

ขอบเขตความรู้ที่ปรากฏในระบบการจัดระบบหมวดหมู่ความรู้ในคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในปัจจุบัน พบว่าขอบเขตความรู้ศาสนาจะเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องพุทธศาสนา ซึ่งกระจายอยู่ในหลายหมวดย่อย และหมู่ย่อย รวมเป็น ซาตกทั่วไป ธรรมะทั่วไป อรรถกถา อรรถกถาพระวินัยปิฎก อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก บทสวดมนตร์ คัมภีร์ภาษาบาลี นิกายธรรม จีงสรุปผลการวิจัยเชิงสถิติในแต่ละจังหวัดด้วย ดังนี้ จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดชัยนาท ระบบการจัดระบบหมวดหมู่ความรู้ในคัมภีร์โบราณที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่ครอบคลุมเนื้อหาในคัมภีร์โบราณทั้งหมด นอกจากนี้ในแต่ละหมวดความรู้ที่กำหนดไว้ยังไม่มีคำอธิบายขอบเขตความรู้อย่างละเอียด และครอบคลุม และยังไม่มีการแบ่งเป็นหมวดย่อย หมู่ย่อยได้ละเอียดเท่าที่ควร

คำสำคัญ: การจัดหมวดหมู่ความรู้; คัมภีร์โบราณ; การถ่ายทอดภูมิปัญญา

Abstract

The present research has manifested three major objectives; 1) to study, compile and classify the Buddhist ancient scriptures in the central Thailand monasteries 2) to analyze the contents and provide the indexes in the Buddhist ancient scriptures in the central Thailand monasteries and 3) to promote and reserve the ancient scriptures for the purpose of the Buddhist learning center and culture in the central Thailand monasteries.

It has been found that the contents, structures as well as the classification systems of the ancient scriptures at the present time have been divided and compiled into five systems. Although the knowledge classification systems were similar, it was probably different at the major emphasis, in particular, when the grouping of the five systems was combined.

The scopes of knowledge stated in the knowledge classification systems as demonstrated in the Buddhist ancient scriptures at the present time where the scopes of religious cognition. These represented the details of Buddhism that generally appeared in the forms of several sub-sections and sub-categories. The said scopes have been categorized into the following forms viz. a Birth story, a Doctrine, a Commentary, a Commentary of the Discipline basket, a Commentary of the Basket of Discourses, a Commentary of the Basket of the Higher Doctrine, prayer books, Pali scriptures and a collection or group of the discourses in the Sutta Pitaka. Meanwhile, the statistical research results found in each of the provinces were as follows: Suphanburi, Nonthaburi, Pathumthani, Phra Nakhon Si Ayutthaya, and Chai Nat was found that the knowledge classification systems of the ancient scriptures at the present time have not been held on all of the details of the ancient scriptures. Further, each of the knowledge classifications demonstrated under the consideration was not scrupulously and comprehensively provided the explanations of the scopes of knowledge, as well as, not classified it into the sub-sections and sub-categories precisely.

Keywords: Knowledge Classification; Ancient Scripture; Central Wisdom

บทนำ

วรรณกรรม และโบราณคดีจัดว่าเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าในฐานะที่เป็นส่วนประกอบของระบบวัฒนธรรมในสังคมมนุษย์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัฒนธรรมและนามธรรมที่บรรพบุรุษได้คิดค้นและสร้างสรรค์ขึ้นมาเป็นหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงเอกลักษณ์และความเป็นมาของชุมชน เป็นสิ่งที่สามารถนำมาจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและกระบวนการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างองค์ความรู้ การประเมินคุณค่า การฟื้นฟู และการสร้างความรู้ขึ้นมาใหม่เพื่อให้เป็นทุนทางสังคม ที่ก่อให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมที่ให้คุณค่ากับการเรียนรู้ ตลอดจนการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน และการบริหารจัดการตนเองเพื่อพัฒนาชุมชน (Phramaha Punyaworawat Siribhattho, Phrakru Pariyatidhammawong and Nipapat Yoopum, 2018)

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์และความเจริญทางด้านวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนนั้นๆ เพราะเป็นศูนย์รวมของศิลปวัฒนธรรมประเภทต่างๆ ของชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน และสามารถสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดีเพราะในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Culture tourism) กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เพราะเป็นการท่องเที่ยวที่ได้ชมและสัมผัสกับวิถีชีวิตแบบเก่าๆ ท้องถิ่นเก่าแก่ มีมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่หาได้ยากในยุคโลกาภิวัตน์เป็นวิถีวัฒนธรรมที่มีความน่าสนใจ เป็นที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ภาษาและวรรณกรรม ศิลปกรรม รวมถึงงานประเพณีพิธีกรรม เป็นสินค้าวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมอย่างยิ่ง เพราะศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีคือกิจกรรมหรือผลงานที่เกิดจากความคิดของชาวบ้านที่แสดงให้เห็นคุณค่าแห่งการดำเนินชีวิต วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาแต่ละชุมชนหรือท้องถิ่น เป็นการแสดงถึงความเจริญงอกงามของกลุ่มชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ (Hasartsi and Tepsumetanonta, 2008)

การพัฒนาศักยภาพของชุมชนสำหรับวรรณกรรมและโบราณคดีทางพระพุทธศาสนานั้น นับว่าเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมอีกประเภทหนึ่งที่มีคุณค่าและความสำคัญต่อการสร้างระบบคิด ภูมิปัญญา และรากฐานทางวัฒนธรรมของไทย เพราะมีความเกี่ยวข้องกันกับทรัพยากรด้านวัตถุได้แก่ โบสถ์ เจดีย์ วิหาร คัมภีร์ใบลาน สมุดข่อย ธรรมาสัน ฯลฯ (Phrachayanuntamunee, 2017) ที่สร้างขึ้นด้วยความวิจิตรงดงามและสติปัญญาอันล้ำเลิศของบูรพาจารย์ และทรัพยากรด้านนามธรรม อันได้แก่ องค์ความรู้ ภูมิปัญญา คติธรรม ความเชื่อ ฯลฯ ที่ล้วนมีความหมายและความสำคัญต่อการเรียนรู้และการดำรงวิถีชีวิตในสังคม การจัดการคัมภีร์โบราณส่วนใหญ่จะพบปัญหาเกิดจากตัวคัมภีร์โบราณที่การจารึกด้วยอักษรโบราณ เช่น อักษรตัวธรรม อักษรไทยน้อย และอักษรขอม เป็นต้น ในการวิจัยความรู้จึงต้องใช้ผู้มีความรู้ความสามารถในการอ่านและแปลความหมาย เป็นต้น เพราะฉะนั้นถึงจะมีความรู้ในคัมภีร์โบราณจำนวนมากแต่การเข้าถึงความรู้นั้นทำได้ยาก ดังนั้นจึงมีการปริวรรตหรือแปลความรู้ในคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนา

ออกมาเผยแพร่ เนื่องจากไม่มีใครอ่านคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาที่จารึกด้วยอักษรโบราณ เช่น อักษรธรรมอีสาน ธรรมล้านนา-ไทย ไทยเหนือ ไทยกลาง ไทยน้อย ลาว พม่า โรมัน เขมร มอญ และเมื่อมีการปริวรรตหรือแปลแล้วก็จัดเก็บโดยให้เลขทะเบียน และสร้างบัตรรายการในการเข้าถึงคัมภีร์โบราณ ประกอบด้วย ลักษณะทางบรรณานุกรม ได้แก่ ชื่อเรื่อง ชื่อผู้แต่ง สถานที่จัดเก็บ ปีที่สร้าง ปีที่พิมพ์ เลขทะเบียน และลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ จำนวนผูก อักษร ภาษา เส้น ฉบับ ซึ่งบัตรรายการคัมภีร์โบราณจะเรียงตามกลุ่มภาษาที่ใช้จัดบันทึก และในแต่ละกลุ่มภาษาจะเรียงตามตัวอักษร และชื่อเรื่อง (D-Library National Library of Thailand, 1995) เพื่อเป็นอุปกรณ์ศึกษาของคัมภีร์ความรู้ที่บรรจุในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบต่อไป (Phramaha Sittichai Chayasitti, 2017)

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดการและความพยายามที่จะเข้าถึงความรู้ในคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนา พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการสำรวจ รวบรวมคัมภีร์โบราณ เพื่อจัดทำทะเบียนรายชื่อคัมภีร์โบราณ และจัดทำการอนุรักษ์ต้นฉบับคัมภีร์โบราณให้อยู่ในสภาพดีจัดทำเพื่อบรรยายลักษณะคัมภีร์โบราณในบริบทเอกสารรูปแบบดิจิทัล โดยหาสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถช่วยในการเข้าถึงเนื้อหาได้ แต่ยังไม่ครอบคลุมเนื้อหาตามความต้องการได้มากนัก (Chamnongsri, 2004)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจรวบรวมความรู้ในคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำมาจัดระบบความรู้ในคัมภีร์โบราณว่ามีอะไรบ้าง อันจะนำไปสู่การจัดระบบความรู้ที่สมบูรณ์อันจะทำให้ทราบถึงความรู้ในคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนา และถ้าจะจัดระบบและสร้างให้เกิดประโยชน์ในการเข้าถึงความรู้ที่อยู่ในคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดประโยชน์ในทางวิชาการด้านการจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเนื้อหาคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคกลาง
2. เพื่อวิเคราะห์หมวดหมู่คัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคกลาง
3. เพื่อเสนอหมวดหมู่คัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคกลาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) โดยดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาการจัดระบบหมวดหมู่ความรู้ในคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาโดยวิธีวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) ได้แก่ คู่มือสำรวจ จัดหา รวบรวมทรัพยากรสารสนเทศ เอกสารคัมภีร์โบราณ คู่มือปฏิบัติงานเกี่ยวกับเอกสารคัมภีร์โบราณ คู่มือชื่อเรื่องและชื่อแบบฉบับหนังสือทางพระพุทธศาสนา เอกสารการแบ่งหมวดหมู่ความรู้

การเก็บรวบรวม ใช้แบบบันทึกข้อมูลเพื่อบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มความรู้เดิม ประกอบด้วยหมวดความรู้ หมวดย่อย และหมู่ย่อย ขอบเขต และรายละเอียดความรู้ ความสัมพันธ์ของความรู้

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารทั้งหมดมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ร่วมกัน เพื่อจัดกลุ่มเนื้อหาและคัดแยกเนื้อหา

2. ศึกษาการวิเคราะห์หมวดหมู่คัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาจากเอกสารคัมภีร์โบราณที่ปริวรรตแล้ว โดยเก็บรวบรวมข้อมูลของคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในสำนักหอสมุดแห่งชาติ เนื่องจากการลงพื้นที่เป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ วัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตจังหวัดภาคกลาง 5 จังหวัด คือ จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดชัยนาท จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. นำผลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 และ 2 มาวิเคราะห์และจัดระบบหมวดหมู่ความรู้ในคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาให้เป็นระบบเดียวกันเพื่อกำหนดกรอบของการจัดระบบหมวดหมู่ความรู้ในคัมภีร์โบราณ

ผลการวิจัย

เนื้อหาคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคกลาง

คัมภีร์โบราณเป็นคัมภีร์ที่ถูกจารหรือการจดบันทึกด้วยอักษรโบราณ เรียกโดยทั่วไปว่า หนังสือคัมภีร์โบราณแต่เนื่องจากคนในอดีตนิยมบันทึกเรื่องราวในด้านพระพุทธศาสนาลงในใบลานจึงนิยมใช้คัมภีร์โบราณว่า คัมภีร์ใบลาน นอกจากจะบันทึกเรื่องราวในด้านพระพุทธศาสนาแล้วยังมีการบันทึกความรู้ภูมิปัญญาในด้านต่างๆ เช่น ความรู้ด้านกฎหมาย จดหมายเหตุ ดารานานโหราศาสตร์ ปฏิทินโหร ไสยศาสตร์ เวชศาสตร์ ดาราศาสตร์ ธรรมคดี พงศาวดาร วรรณคดี อักษร ประวัติศาสตร์หมู่พุทธศาสตร์ (Pantwee, 1998) รวมทั้งความเชื่อประเพณีวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัยที่ผ่านมา

ความรู้ในคัมภีร์โบราณได้รับความสนใจทั้งในระดับสากลและระดับประเทศ ในระดับสากลพบว่าองค์การการวิจัยวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ให้ความสนใจความรู้ที่อยู่ในคัมภีร์โบราณในฐานะเป็นแหล่งความรู้ที่เป็นมรดกความทรงจำของโลก ซึ่งควรได้รับการอนุรักษ์และสงวนรักษาและพัฒนาให้คนสามารถเข้าถึงความรู้ที่อยู่ในคัมภีร์โบราณได้ จึงมีการเคลื่อนไหวขึ้นมาศึกษาและฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมโดยองค์การการวิจัยวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ

ในระดับประเทศพบว่ามีจัดการความรู้ที่อยู่ในคัมภีร์โบราณ ได้แก่ โครงการ National Mission for Manuscripts ของกระทรวงการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมประเทศอินเดีย โครงการอนุรักษ์สานคัมภีร์โบราณใน Collection ของหนังสือหายากและเอกสารต้นฉบับตัวเขียนของ Kroch Library, Cornell University Library มหาวิทยาลัยคอร์เนล แห่งชาติสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โครงการจัดทำฐานข้อมูลคัมภีร์โบราณที่รวบรวมจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยศาสตราจารย์อภิโกะ อิจิมา ผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์โบราณจากมหาวิทยาลัยเทนรี ประเทศญี่ปุ่น (Charocnsiri, 2001)

ในประเทศไทยพบว่า มีหน่วยงานที่มีการจัดการระบบความรู้ในคัมภีร์โบราณ ได้แก่สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โครงการอนุรักษ์คัมภีร์คัมภีร์โบราณเก่าในประเทศไทย (Kreuthai, 2005) โครงการอนุรักษ์เอกสารโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ศูนย์จารึกเอ็กโกโบราณอีสาน สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (Mahasarakham University, 2004) และหอสมุดแห่งชาติและห้องสมุดสาขาหอสมุดแห่งชาติ หน่วยงานเหล่านี้มีการจัดตั้งเป็นหน่วยงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์โบราณ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและรวบรวมเอกสารโบราณในประเทศไทย ค้นคว้าแหล่งเอกสารคัมภีร์โบราณในประเทศไทย จัดทำบัญชีคัมภีร์โบราณในแต่ละท้องถิ่น และการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องคัมภีร์โบราณ (National Library of Thailand, Accessed, 2009) โดยพยายามรวบรวมคัมภีร์โบราณที่กระจัดกระจายอยู่ตามแหล่งต่างๆ รวบรวมเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อจัดตั้งเป็นแหล่งเรียนรู้และอนุรักษ์ความรู้ที่มีอยู่ในคัมภีร์โบราณ มีการสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้อยู่เนืองๆ ก่อให้เกิดการวิจัยความรู้ที่อยู่ในคัมภีร์โบราณและเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมอย่างแพร่หลาย

ขอบเขตความรู้ที่ปรากฏในระบบการจัดระบบหมวดหมู่ความรู้ในคัมภีร์โบราณที่มีอยู่ในปัจจุบัน เมื่อนำเนื้อหาที่ได้จากการสังเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏในระบบการจัดระบบหมวดหมู่ความรู้ในคัมภีร์โบราณที่มีอยู่ในปัจจุบันทั้ง 5 ระบบ มาวิเคราะห์ สังเคราะห์และเปรียบเทียบเนื้อหาที่มีการให้บริการในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื้อหาที่มีการให้บริการ และเนื้อหาที่มีการประยุกต์ใช้/แก้ไข/ดัดแปลง/ขยายหมวดหมู่ของระบบการจัดระบบหมวดหมู่ความรู้ในคัมภีร์โบราณ ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์และสรุปเป็น “ขอบเขตเนื้อหาที่ปรากฏในระบบการจัดระบบหมวดหมู่ความรู้ในคัมภีร์โบราณที่มีอยู่ในปัจจุบัน” ด้านศาสนา ดังนี้

ขอบเขตความรู้ด้านศาสนาในคัมภีร์โบราณจะเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องพุทธศาสนา ซึ่งกระจายอยู่ในหลายหมวดหมู่ และหมู่ย่อย เมื่อรวมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องปรากฏจะประกอบด้วย พระไตรปิฎก บาลีพระไตรปิฎก พระวินัยพระอภิธรรม พระสูตรคัมภีร์ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก ประวัติศาสตร์ พงศาวดาร ตำนาน ประวัติ พุทธตำนาน ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาพระสาวกที่มีชื่อเสียง ศาสนาสถาน ตำนานปูชนียวัตถุ อนุฎีกา นวฎีกา โยชนา โยชนาพระวินัย โยชนาพระอภิธรรม คัมภีร์ ปกรณวิเสสปกิณกะ อานิสงส์ต่างๆ โลกศาสตร์ ทศณะเกี่ยวกับจักรวาล สัททวิเสส ชาดก มหาชาติชาดก ทศชาติชาดก ชาดกทั่วไป ธรรมะทั่วไป อรรถกา อรรถกาพระวินัยปิฎก อรรถกาพระสุตตันตปิฎก อรรถกาพระอภิธรรมปิฎก ฎีกาพระวินัยปิฎก ฎีกาพระสุตตันตปิฎก ฎีกาพระอภิธรรมปิฎก บาลีปกรณวิเสส บาลีปกรณวิเสสส่วนพระวินัย บาลีปกรณวิเสสส่วนพระสุตตันตปิฎกสูตร บาลีปกรณวิเสสส่วนพระอภิธรรม อรรถกาปกรณวิเสส อรรถกาปกรณวิเสสส่วนพระวินัย อรรถกาปกรณวิเสสส่วนพระสูตร อรรถกาปกรณวิเสสส่วนพระอภิธรรม ฎีกापกรณวิเสส ฎีกापกรณวิเสสส่วนพระวินัย ฎีกापกรณวิเสสส่วนพระสูตร ฎีกापกรณวิเสสส่วนพระอภิธรรม โยชนापกรณวิเสส โยชนापกรณวิเสสส่วนพระวินัย โยชนापกรณวิเสสส่วนพระสูตร โยชนापกรณวิเสสส่วนพระอภิธรรม คัมภีร์ปกรณวิเสส คัมภีร์ปกรณวิเสสส่วนพระวินัย คัมภีร์ปกรณวิเสสส่วนพระสูตร คัมภีร์ปกรณวิเสสส่วนพระอภิธรรม นิสสัยปกรณวิเสส นิสสัยปกรณวิเสสส่วนพระวินัย นิสสัยปกรณวิ

เสสส่วนพระสูตร นิสสัยปกรณ์วิเสสส่วนพระอภิธรรม บทสวดมนตร์ คัมภีร์ภาษาบาลี บทสวดมนตร์ โอวาท คำสอน นิภายหลังธรรม

วิเคราะห์หมวดหมู่คัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคกลาง

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาของคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาการวิเคราะห์เนื้อหาในคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้คัดเลือกคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาที่บริบูรณ์แล้วเพื่อนำมาวิเคราะห์เนื้อหาตามที่ได้ปรากฏในส่วนต่างๆ แต่ละรายการ โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่เป็นแนวคิดจากการพิจารณาหัวข้อและข้อความตามที่ปรากฏในส่วนของผู้เรียบเรียง คำนำ สารบัญของเอกสาร ส่วนการวิเคราะห์เนื้อหาในตัวเล่มเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาที่เป็นคำศัพท์ที่มีความสำคัญและมีนัยที่แสดงออกถึงปรากฏการณ์และเนื้อหาความรู้ในคัมภีร์โบราณ โดยพิจารณาจากข้อบท ข้อตอน ข้อหัวข้อ รวมทั้งดัชนีท้ายเล่มของคัมภีร์โบราณ ทั้งนี้ในการวิเคราะห์เนื้อหา ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์แต่ละรายการในแบบวิเคราะห์ สังเคราะห์ เนื้อหา แล้วนำมาวิเคราะห์เป็นผลวิจัย ดังนี้

การวิเคราะห์เนื้อหาคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหาในคัมภีร์โบราณโดยจำแนกเป็นแนวคิดและคำศัพท์ (Term) และนำเนื้อหามาตรวจสอบ โดยใช้หลักเกณฑ์การตรวจสอบความซ้ำซ้อนในแต่ละหมวดเนื้อหา ได้แก่ 1) เนื้อหาคำ แนวคิด ที่เหมือนกันเขียนตรงกัน จะถูกตัดออกเหลือเพียง 1 รายการ และ 2) เนื้อหาคำ แนวคิด ที่เขียนไม่เหมือนกันเขียนแต่มีความหมายตรง จะยังคงไว้ เนื่องจากลักษณะเฉพาะของคัมภีร์โบราณนั้นมีการจาร หรือ บันทึกในคัมภีร์โบราณ ด้วยอักษรและภาพหลายรูปแบบ สืบเนื่องจากยุคสมัยอดีตมีปกครองหลายกลุ่มชนชาติ ได้แก่ กลุ่มวัฒนธรรมล้านนา กลุ่มวัฒนธรรมล้านช้าง ไทยยวน ลาว พม่า เป็นต้น จึงมีการใช้รูปแบบอักษรและภาษาที่ต่างกัน

จากการศึกษา พบว่า อักษรที่จารบนคัมภีร์โบราณ มี 28 รูปแบบอักษรและภาษาที่ใช้มี 14 ภาษา และอักษรภาษาที่มักนิยมใช้อย่างแพร่หลายมีอยู่ 3 ชนิด คือ อักษรตัวธรรมอีสาน อักษรไทยน้อย ตัวอักษรขอม (Ruangsuan, 1978) ผู้วิจัยจึงคงแนวคิดและคำศัพท์ที่มีลักษณะเขียนต่างกันแต่มีความสัมพันธ์เชิงความหมายเหมือนกันนำไปวิเคราะห์จัดกลุ่มเนื้อหาต่อไป เช่น ในกลุ่มเนื้อหาประเพณีดั้งเดิมและพิธีการมีแนวคิด คำว่า “อาหาร” “ของกิน” ซึ่งหมายถึง อาหารที่รับประทาน แต่เป็นอักษรภาษาที่ใช้ในแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมชนพื้นเมืองแต่ละท้องถิ่น จะถูกนำไปวิเคราะห์ทั้งหมดทุกรายการ ซึ่งเมื่อตรวจสอบความซ้ำซ้อนของเนื้อหาแนวคิดและ คำศัพท์ รายการ หลังตรวจสอบความซ้ำซ้อนและจัดกลุ่มเนื้อหาดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มหมู่เนื้อหาคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนา พบว่า ประกอบด้วยคำศัพท์จำนวน 3,181 รายการ สามารถจัดกลุ่มเนื้อหาได้เป็น 31 เรื่อง ประกอบด้วย พระไตรปิฎก (231 รายการ) พระวินัย (78 รายการ) พระสุตตันตปิฎก (93 รายการ) พระอภิธรรม (179 รายการ) บาลีพระไตรปิฎก (98 รายการ) ประวัติศาสนา-ตำนาน (231 รายการ) ตำนานปูชนียวัตถุ (112 รายการ) พระสาวกที่มีชื่อเสียง (211 รายการ)

อรรถกถา (78 รายการ) ฎีกา (47 รายการ) ปกรณ์วิเสส (45) อรรถกถาปกรณ์วิเสส (77 รายการ) อนุฎีกา (89 รายการ) นวฎีกา (57 รายการ) นิสสัยปกรณ์วิเสส (34 รายการ) โยชนา (50 รายการ) คัมภีร์ (43 รายการ) คัมภีร์ปกรณ์วิเสส (21 รายการ) ปกิณกะ/อานิสงส์ (78 รายการ) โลกศาสตร์ (59 รายการ) สัททาวีเสส (33 รายการ) ชาตก (248 รายการ) ธรรมทั่วไป (207 รายการ) คัมภีร์ภาษาบาลี (45 รายการ) บทสวดมนต์ (71 รายการ) โอวาทคำสอน (375 รายการ) นิกายธรรม (44 รายการ) มหาชาติชาตก (59 รายการ) ทศชาติชาตก (59 รายการ) พิธีกรรมสงฆ์ (77 รายการ) วรรณคดีเกี่ยวกับ จักรวาล (57 รายการ)

ผลการจัดหมวดหมู่ย่อยและหมู่ย่อยเนื้อหาในคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาพบว่าคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนามีขอบเขตเนื้อหาเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ที่เป็นที่เคารพโดยทั่วไปของมนุษย์ โดยมี หลักการ ค่านิยม วัฒนธรรมร่วมกันและวิถีทางที่มนุษย์เลือกใช้ในการดำรงชีวิต ประกอบด้วย หลักจริยธรรม คุณธรรม ศีลธรรม โดยที่มีการแสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาป ที่เกิดจากการกระทำดีและชั่ว พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถือ

การนำเสนอหมวดหมู่คัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคกลาง

ขอบเขตความรู้ที่ปรากฏในระบบการจัดระบบหมวดหมู่ความรู้ในคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในปัจจุบัน พบว่าขอบเขตความรู้ศาสนาจะเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องพุทธศาสนา ซึ่งกระจายอยู่ในหลายหมวดย่อย และหมู่ย่อย รวมเป็น ชาตกทั่วไป ธรรมะทั่วไป อรรถกถา อรรถกถาพระวินัยปิฎก อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก บทสวดมนตร์ คัมภีร์ภาษาบาลี นิกายธรรม จีงสรูป ผลการวิจัยเชิงสถิติได้ดังนี้

1. **จังหวัดสุพรรณบุรี** ผู้วิจัยได้สำรวจคือ วัดสุวรรณภูมิ ปี พ.ศ. 2470 จากการสำรวจผู้วิจัยได้รวบรวมและจัดหมวดหมู่ ดังนี้ คัมภีร์ใบลาน 92 คัมภีร์ คิดเป็น 2350 ผูก อักษรขอม 2333 ผูก อักษรธรรมอีสาน 17 ผูก อักษรไทย 1 ผูก ภาษาบาลี 18 ผูก ไทยอีสาน 7 บาลี-ไทย 2,327 ผูก

2. **จังหวัดชัยนาท** วัดศรีสโมสร ปี พ.ศ. 2470 จากการสำรวจผู้วิจัยได้รวบรวมและจัดหมวดหมู่ ดังนี้ คัมภีร์ใบลาน 47 คัมภีร์ คิดเป็น 185 ผูก, อักษรธรรมอีสาน 185 ผูก, ภาษาบาลี 3 ผูก ภาษาไทยอีสาน 182 ผูก

3. **จังหวัดนนทบุรี** วัดตำนกเหนือ ตำบลบางตะไนย์ อำเภopakเกร็ด ปี พ.ศ. 2570 จากการสำรวจผู้วิจัยได้รวบรวมและจัดหมวดหมู่ ดังนี้ คัมภีร์ใบลาน จำนวน 58 มัด 210 เลขที่ 798 ผูก

4. **จังหวัดพระนครศรีอยุธยา** วัดประดู่ทรงธรรม ปี พ.ศ. 2470 จากการสำรวจผู้วิจัยได้รวบรวมและจัดหมวดหมู่ ดังนี้ คัมภีร์ใบลาน 149 คัมภีร์ คิดเป็น 1083 ผูก, อักษรขอม 1083 ผูก, ภาษาบาลี 708 ผูก, ภาษาบาลี-ไทย 475 ผูก

5. **จังหวัดปทุมธานี** วัดมะขาม ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง ปี พ.ศ. 2471 จากการสำรวจผู้วิจัยได้รวบรวมและจัดหมวดหมู่ ดังนี้เป็นคัมภีร์ใบลาน จำนวน 87 มัด 277 เลขที่ 990 ผูก

จากการสรุปผลงานที่สำรวจวิจัย พบว่ายังมีข้อจำกัด คือ ระบบการจัดระบบหมวดหมู่ความรู้ใน คัมภีร์โบราณที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่ครอบคลุมเนื้อหาในคัมภีร์โบราณทั้งหมด นอกจากนี้ในแต่ละหมวดหมู่ความรู้ที่กำหนดไว้ยังไม่มีคำอธิบายขอบเขตความรู้อย่างละเอียด และครอบคลุม และยังไม่มีการแบ่งเป็นหมวดย่อย หมู่ย่อยได้ละเอียดเท่าที่ควร จึงทำให้การจัดหมวดหมู่ความรู้ไม่ละเอียดเพียงพอ ส่งผลต่อการสืบค้นและเข้าถึงยาก นอกจากนี้บางวัด บางสถานที่ยังไม่ให้ความร่วมมือในการเข้าไปสำรวจ และจัดทำให้สมบูรณ์ได้ อีกทั้งยังมีเรื่องของกฎกติกาของแต่ละวัด แต่ละสถานที่ๆ มีความแตกต่างกันอีก จึงยากแก่การสืบค้น

References

- Chamnongsri, N. (2007). Metadata Development for Management of a Digitized Palm Leaf.
- Charoensiri, S. (2001). Management Systems, Databases, and Publications, *Thailand: Library Center for Southeast Asian Studies, Kyoto University*. Mahasarakham: Mahasarakham University.
- D-Library National Library of Thailand. (1995). *Handbook*. Accessed 2, 164, 115.27./digital/items/show/13.
- Hasarts, T. and Tepsumetanonta, P. (2008). *Thailand Wisdom and Education*. Bangkok: Ramkhamhaeng University.
- Kruathai, P. (2006). *The Research Project Came In The North*. Chiang Mai: Suriwong book Center.
- Mahasarakham University. (2004). *Bailan Conservation Project in the Northeast*. From <http://www.msu.ac.th/BL/bailan/PAG2.ASP>
- National Library of Thailand. (2009) Survey. *Supply of Information Technology Resources, Gathering Documents, Leaf Types Came and Thailand Journal Books*. Bangkok: National Library of Thailand.
- Phrachayanuntamunee. (2017). Searching and Preserving Lanna Palm Leaf Scriptures of Temples for Creating a Learning Source of the Northern Thailand. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 2(3), 57-66.
- Phramaha Punyaworawat Siribhattho, Phrakru Pariyatidhammawong and Nipapat Yoopum. (2018). A Study of Knowledge and Process of Transferring Buddhist Knowledge of E-san Local Scholars. *Dhammathas Academic Journal*, 18(2), 221-232.
- Phramaha Sittichai Chayasitti. (2017). Pali Language and Buddhist Scripture Study. *Dhammathas Academic Journal*, 17(3), 165-176.
- Puntawee, M. (1998). *To Circulate Books to Leaf*. Mahasarakham: Mahasarakham University.